

Sygn. akt I PK 537/02

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 6 kwietnia 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Barbara Wagner (sprawozdawca)

Protokolant Małgorzata Beczek

w sprawie z powództwa J. K.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym Spółce Akcyjnej Zakładowi Infrastruktury Kolejowej w likwidacji w K.

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 kwietnia 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 15 maja 2002 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.
do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi
orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. wyrokiem z dnia 15 maja 2002 r., oddalił apelację Polskich Kolei Państwowych S.A. Zakładu Infrastruktury Kolejowej w likwidacji w K. od wyroku Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w K. z dnia 28 stycznia 2002 r., zasądającego od strony apelującej na rzecz J. K. kwotę 25.460,46 zł tytułem różnicy między odprawą przewidzianą w art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa”, i wypłaconą powodowi na podstawie art. 8 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa o zwolnieniach grupowych”.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich prawna ocena: J. K. był zatrudniony u strony pozwanej do 24 października 2000 r. Stosunek pracy strony rozwiązały na mocy porozumienia z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. Strona pozwana wypłaciła powodowi, na podstawie art. 8 ustawy o zwolnieniach grupowych, odprawę w wysokości 4.539, 54 zł, na podstawie § 11 Paktu Gwarancji Pracowniczych – rekompensatę w wysokości 7.380,42 zł oraz na podstawie § 6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników PKP - odszkodowanie z tytułu skrócenia okresu wypowiedzenia w kwocie 7.868, 54 zł. J. K. nie spełniał warunków do uzyskania emerytury, urlopu kolejowego oraz świadczenia przedemerytalnego. Obecnie pobiera zasiłek przedemerytalny. Mieszka w miejscowości położonej w powiecie S.

W ocenie Sądu, do powoda ma zastosowanie art. 48 ustawy, co wynika wprost z brzmienia tego przepisu. Ani cel, ani brzmienie ustawy nie sprzeciwiają się jej wstecznemu działaniu. Ustawa weszła w życie 26 października 2000 r., czyli pod koniec 2000 r., „a mimo to nie stanowi ona że należy ją stosować jedynie, do sytuacji, które zaistniały od daty jej wejścia w życie. A wprost przeciwnie mówi ona o pracownikach, z którymi rozwiązano stosunek pracy w roku 2000.” Nadto, jest zasadą, że zawsze można stosować wstecz przepisy, które nie pogarszają sytuacji

obywateli. Przepisy ustawy są niewątpliwie korzystniejsze dla powoda niż „choćby te wynikające” z ustawy o zwolnieniach grupowych. Wprawdzie art. 50 ustawy wyłącza prawo do innych świadczeń „z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, ale powód odprawę i inne świadczenia już otrzymał, „zaś art. 87 kp. nie pozwala na potrącenie wcześniej pobranych należności”, a ustawa nie zawiera żadnych przepisów „dotyczących regulacji problemu już pobranych świadczeń”.

Strona pozwana zaskarżyła ten wyrok kasacją. Wskazując jako podstawy kasacji naruszenie prawa materialnego, a to: art. 49 ust. 1 w związku z art. 48 pkt 1 ustawy z 8 września 2000 r. w związku z art. 3 k.c. – „poprzez ustalenie, że z brzmienia cytowanego przepisu wynika wprost iż ma ona zastosowanie do wszystkich pracowników, z którymi w latach 2000 – 2002 rozwiązano stosunki pracy oraz, że zarówno brzmienie jak i cel ustawy nie sprzeciwiają się działaniu jej w tym zakresie wstecz”, art. 50 ust. 3 ustawy - „poprzez przyjęcie, że w przypadku kiedy powód już otrzymał odprawę i inne świadczenia art. 87 k.p. nie pozwala na potrącenie wcześniej pobranych należności”, art. 83 ustawy - „poprzez ustalenie, że ustawa weszła w życie z dniem 26 października 2000 r.”, art. 477¹ § 1 k.p.c. - „poprzez zasądzenie na rzecz powoda jednorazowej odprawy pieniężnej w kwocie 25.460,46 zł podczas gdy powód domagał się zasądzenia na jego rzecz różnicy pomiędzy kwotą 30. 000 zł a otrzymanymi już po rozwiązaniu umowy o pracę świadczeniami pieniężnymi”, jej pełnomocnik wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda zwrotu kosztów procesu za trzy instancje według norm przepisanych. Za okoliczność uzasadniającą rozpoznanie kasacji powołał oczywiste naruszenie zaskarżonym orzeczeniem prawa, a także wystąpienie zagadnienia prawnego budzącego w świetle art. 83 ustawy poważne wątpliwości czy „jednorazowa odprawa pieniężna przysługuje pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w okresie 2000 - 2002, począwszy od 1 stycznia 2000 roku czy od dnia 27 października 2000 r.”. Wywodził, że zasadą jest, iż przepisy powszechnie obowiązujące wchodzą w życie po ich ogłoszeniu. Jakkolwiek zakaz nieretroakcji nie ma charakteru absolutnego, może być uchylony w zupełnie wyjątkowych sytuacjach. Art. 83 ustawy nie przewiduje wstecznego działania żadnych przepisów ustawy. Celem ustawy jest

przekształcenie przedsiębiorstwa państwowego „PKP”, a mianowicie jego komercjalizacja, restrukturyzacja i prywatyzacja. Komercjalizacja rozpoczęła się dopiero po wejściu ustawy w życie, a po jej zakończeniu rozpoczął się proces restrukturyzacji. Restrukturyzacja zatrudnienia prowadzona jest w ramach etapu ogólnej restrukturyzacji. Prawo do odprawy pieniężnej uzależnione zostało od niespełnienia przez pracowników, między innymi, warunków nabycia prawa do urlopu kolejowego. Przed wejściem ustawy w życie ta negatywna przesłanka nie mogła się ziścić, albowiem to dopiero ustawa wprowadziła instytucję urlopu kolejowego. Urlop, tak jak inne świadczenia ośłonowe, udzielany jest pracownikom zwalnianym z pracy w latach 2000 - 2001. Jest jednak poza sporem, że wsteczne jego udzielenie nie jest możliwe. W ustawie nie ma przepisu, który stanowiłby podstawę do potrącenia pobranych uprzednio należności i odprawy. Pracownicy, z którymi rozwiązano stosunki pracy przed wejściem ustawy w życie byliby uprzywilejowani w porównaniu z tymi, którzy zostali zwolnieni z pracy po 27 października 2000 r. Sąd orzekł ponad żądanie pozwu, pomimo że powód nie wystąpił z roszczeniem w rozmiarze mniejszym niż usprawiedliwiony wynikiem postępowania. Zasądzając odsetki od 26 października 2000r. uchybił art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 455 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona.

Problem stosowania art. 48 i art. 49 ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” do pracowników, z którymi stosunki pracy uległy rozwiązaniu w roku 2000, lecz przed dniem wejścia tej ustawy w życie był przedmiotem rozpoznania przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego. W uchwale z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03, Sąd wyraził pogląd, iż prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w powołanych przepisach ustawy „przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie”. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w rozpoznawanej sprawie podziela to stanowisko, a także jego motywy.

Za przyjęciem tezy, że jednorazowa odprawa pieniężna przysługuje wszystkim pracownikom, z którymi stosunki pracy uległy rozwiązaniu od 1 stycznia

2000 r. przemawiają argumenty wyłącznie językowe. Jednak, wbrew pozorom, brzmienie art. 48 ustawy nie jest jednoznaczne. Uwzględniając bowiem treść art. 83, zgodnie z którym ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (z nielicznymi wyjątkami, których datę wejścia w życie określono na termin późniejszy), zwrot „w latach 2000 - 2002” można rozumieć „w roku 2000 jednakże nie wcześniej niż od dnia wejścia ustawy w życie, tj. od 27 października 2000 r.”.

Przeciwko ograniczeniu wykładni art. 48 i 49 ustawy do jedynie językowej przemawiają względy logiczne, systemowe, funkcjonalne, a także aksjologiczne. Uprawnienia przewidziane w ustawie łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy. Restrukturyzacja - organizacyjna, finansowa, majątkowa i zatrudnienia - to etap następujący po komercjalizacji, a więc po przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” w „Polskie Koleje Państwowe” spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Procedura komercjalizacji rozpoczęła się dopiero po wejściu ustawy w życie i powinna była być zakończona w terminie 3 miesięcy od tej daty.

Restrukturyzacja zatrudnienia w PKP obejmowała kilka stadiów przypadających także na okres poprzedzający wejście ustawy w życie. Jednak zwolnienia z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy nie miały wówczas związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją prowadzonymi wedle reguł określonych ustawą. Dodatkowe uprawnienia pracowników PKP, wykraczające - co do rodzaju i wysokości - poza zakres powszechnych świadczeń przysługujących pracownikom zwalnianych z pracy z przyczyn ich niedotyczących, przewidziane były w postanowieniach ponadzakładowego układu zbiorowego pracy dla pracowników przedsiębiorstwa państwowego PKP z 4 stycznia 1999 r. (odszkodowanie) i w kolejnych Paktach gwarancji pracowniczych (rekompensata pieniężna). Ostatni z nich - z 19 marca 1998 r. - obowiązywał do 26 października 2000 r. Logicznie i funkcjonalnie rzecz biorąc, przepisy ustawy zastąpiły jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego ukształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy.

Warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu

kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Urlop kolejowy jest instytucją prawną wprowadzoną ustawą (art. 51 ust. 1). Pracownicy zwolnieni z pracy przed wejściem ustawy w życie nie mogli więc, z powodów formalnych, spełnić negatywnej przesłanki nabycia prawa do odprawy jaką jest nienabycie prawa do urlopu.

Ważnym argumentem przemawiającym przeciwko dosłownemu rozumieniu art. 48 ustawy jest brak przepisów regulujących „rozliczenie” pobranych przez pracowników świadczeń (odprawa pieniężna, rekompensata pieniężna, odszkodowanie). Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej nie przysługują „żadne inne świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy”. Pracownicy zwolnieni z pracy w okresie od 1 stycznia do 26 października 2000 r., którzy otrzymali należne im świadczenia przewidziane w art. 8 ustawy o zwolnieniach grupowych, w § 11 Paktu gwarancji pracowniczych oraz w § 6 ponadzakładowego układu zbiorowego pracy byłiby uprzywilejowani, z naruszeniem zasady równości, w porównaniu z pracownikami zwalnianymi z pracy po 26 października 2000 r. wobec braku podstawy prawnej do „odliczenia”, „zaliczenia” czy „potrącenia” z jednorazowej odprawy pieniężnej kwot wcześniej pobranych świadczeń.

Zastosowanie w sprawie art. 3 k.c. i wywodzenie stąd tezy o wstecznym obowiązywaniu ustawy w zakresie restrukturyzacji zatrudnienia (jej rozdziału 8) jest błędne. Zasada, że ustawa nie działa wstecz oznacza, iż wchodzi ona w życie najwcześniej z dniem jej ogłoszenia. Problem wstecznego działania ustawy powstaje tylko wówczas, gdy jej przepisy przejściowe określają wcześniejszą niż dzień publikacji w Dzienniku Ustaw datę obowiązywania albo gdy daty tej nie oznaczają. Taka sytuacja w przypadku ustawy z 8 września 2000 r. nie zachodzi. Przy tym, ochronie praw nabytych służy zasada *lex retro non agit* (niedziałania ustawy wstecz), nie zaś zasada przeciwna - *lex retro agit* (wstecznego działania ustawy). Ustawa z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego PKP nie narusza zresztą żadnych praw nabytych pracowników kolejowych, gdyż przez dniem 27 października 2000 r. nie przysługiwały im świadczenia osłonowe przewidziane w ustawie.

Sąd Najwyższy, choć zachodziły ku temu podstawy formalne, nie orzekł co do istoty sprawy. Występuje w niej bowiem istotna okoliczność, która może mieć znaczenie dla oceny prawa J. K. do odprawy pieniężnej przewidzianej w art. 48 i art. 49 ustawy, a którą orzekające Sądy pominęły. Powodowi wypowiedziano umowę o pracę w dniu 30 września 2000 r. z terminem rozwiązania stosunku pracy przypadającym na 31 grudnia 2000 r. W okresie wypowiedzenia strony zawarły porozumienie o rozwiązaniu stosunku pracy w dniu 24 października 2000 r., a zatem już po ogłoszeniu ustawy w Dzienniku Ustaw i na trzy dni przed jej wejściem w życie. Rozwiązanie umowy o pracę wskutek jej wypowiedzenia przez stronę pozwaną gwarantowało powodowi nabycie prawa do odprawy pieniężnej, zawarcie porozumienia rozwiązującego stosunek pracy pozbawiło go tego prawa. W tej sytuacji wyjaśnienia wymagają okoliczności zawarcia umowy rozwiązującej. Mogą one bowiem być ważne dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹³ k.p.c., orzekł jak w sentencji.